

Ha a madarak csoportosulásait vizsgáljuk, a legérdekesebb példákat távoli tájakon találjuk – elég itt emlékeztetni az afrikai szövőmadarak akár milliós tömegeire, vagy az északi madárhegyekre, ahol például a csüllőpárokból akár százezer is összeverődhet, de említhetnénk egyes alka- vagy pingvinfajokat is

A hazai madárvilágban durván négyféle jellemző csoportosulást különböztethetünk meg. A sirályok, csérek, egyes gémfélék, a gyurgyalagok és partifecskek majd' mindig kisebb-nagyobb telepekben költenek; mások, így több parti madár, a fehér gólya vagy a füsti fecske vonulás idején rendeződnek csapatokba. A harmadik típusú, ősszel és télen látható csoportokba tartozik több pintyféle (pl. kenderike, tengelic), de ide sorolhatjuk a vetési varjút is. Ez utóbbira egész évben jellemző a csapatosság: telepesen fészkel, és a fiókák kirepülés után is ki-

Halászó szürke gémekek

sebb-nagyobb csoportokban látható. Még nagyobb csapatok alakulnak ki ősszel, amikor Kelet-Európa felől megérkeznek az évente hozánk látogató vendégek, amelyek tavaszig maradnak, és a hazai állománnyal egyesülve fekete tömegben keresik táplálékukat a mezőkön és az utak mentén. A negyedik csoportot az éjszakai-zóhelyeken gyülekező fajok jelentik. Példaképpen említhetnénk a feketeterigót vagy a házi verebet, de ide tartoznak az erdei fülesbaglyok is, azzal a különbséggel, hogy számukra a pihenés idejét a nappali órák jelentik.

Üsd, vágd, nem apád!

A csoportosulásnak több előnye is van, a faj és az egyed számára egyaránt. A dankasirályok nagy telepeken költenek, és a kolónia felé közeledő rétihéját, dolmányos varjút együttesen és olyan

SZÁRNYAS SEREGEK

Madár csapatok Európában

lármaival, akkora feltűnést keltve támadják, hogy azok jobbnak látják, ha mielőbb eltűnnek a környékről. Ezt a védelmet gyakran más fajok is kihasználják. A szegedi Fehér-tó Korom-szigetén és másutt is megfigyeltem, hogy récék költenek a sirálytelepen, így helyezve magukat a rikácsolva, felhőben támadó madarak védőszárnyai alá.

A küszvágó csérek azonnal támadják a telep felé közeledő embert: vészkiáltásokat hallatva arasznyira suhannak el a betolakodó feje felett, de célzott ürülékkel is „bombázzák”. Ezt a Fonyód közelében lévő halastavakon magam is tapasztaltam, amikor az ötvenes években Jakab Andrással fiókákat gyűrtünk. A támadó csérektől percek alatt több illatos „telitalálatot” is kaptunk, de teljesen elszennyeződtek a gyűrzési adatokat rögzítő füzetek is.

A küszvágó csérek már a költések előtt, néhány nappal a telepre érkezésük után hevesen támadják a közeledő varjakat, szarkákat vagy rétihéjákat, és agresszivitásuk a tojások, majd a fiókák megjelenésével fokozatosan növekszik. Csúcspontját akkor éri el, amikor a már teljesen tollas fiókák repülni kezdenek. Zuhanórepüléssel, vész-

terrel a fészküktől megtámadják. Egészen másként viselkednek zavarás esetén az ugyancsak telepesen fészkelő bakcsók, szürke gémekek vagy kis kócsagok. A fészkek közelébe érkező ember láttán a magasba emelkednek, és ott keringenek, amíg a veszély el nem múlik. Ezért jár fokozott veszéllyel a gémtelep háborítása, a szemfüles varjak ugyanis nyomban kihasználják a kínálókozó lehetőséget, és kivágják, kiisszák az őrizetlenül maradt tojásokat.

Egységben az erő

A seregélycsapatok már az első költés fiókáinak kirepülése után kialakulnak, de az igazi nagy tömegek csak később, a vonulás idején láthatók, amikor megérkeznek az északabbi átvonulók is. A zárt tömeget alkotó, nemegyszer több ezer, szorosan egymás mellett repülő seregélyt tömörítő csapatot egyes kutatók szerint a ragadozók az elkerülhetetlen ütközéstől félve nem merik megtámadni. Ennek azonban éppen ellenkezőjét láttam egy alkalommal a Hortobágyon, amikor egy kerecsen a szorosan összezáró csapat fölé emelkedett, és habozás nélkül közéjük vágott. A seregélyek szét-

A nyár végén induló őszi madárvonulás idején, a szikes tavak mentén vagy a leeresztett halastavak iszappadjain nagy partimadár-csapatokat figyelhetünk meg. Pajzsos cankók, havasi partfutók keresgélnek egymás mellett, ha pedig felrepülnek, szorosan összetartanak, és olyan egyszerre fordulnak, mintha számítógép vezérelné őket. Észak-északkelet felől csapatokban érkeznek ősszel a nagy lilikek és vetési ludak, a Hortobágy tágas legelőire és a környező kukoricatarlókra a darvak, amelyek aztán egészen a fagyok beálltaig maradnak, és helyi mozgásaik során mindig csapatokban láthatók. Különösen nagy tömegek verődnek össze éjszakára. A libák a vízen, például a Dinnyési-Fertőn vagy a tatai Öreg-tavon töltik az éjszakát, a darvak több tízezer tömege a legnagyobb hortobágyi halastó, a Kondás medrében pihen.

Több szem többet lát

Több olyan madárfaj ismert, melyekre napközben nem jellemző a csapatosság, de közös éjszakázóhelyeiken mégis nagy számban gyülekeznek. A nagyvárosokban élő fekete rigók például parkok, temetők örökzöld sűrűségeiben, esetleg a közeli erdők fiatal lucosaiban töltik az éjszakát, nemegyszer több száz vagy akár ezer madár is együtt. A gyülekezők egyedszáma augusztus derekától fokozatosan emelkedik. Nagy számban éjszakáznak együtt a fenyőrigók is, de csapataik ősztől tavaszig napközben is összetartanak. A rigóféléknél szokatlan módon a fenyőrigókra még költés idején is jellemző a társaság.

A késő őszi és téli időszakban a különböző pintyfélék gyakran verődnek csapatokba. A mezők felett gyakran láthatunk kenderikéket, tengeliceket, de nem ritkák a vegyes társulások sem, amikor az említetteken kívül fenyőpintyek, mezei verebek, citromsármányok, zöldikék vannak együtt. A csoportosulás számukra is több előnnyel jár. „Több szem többet lát” alapon a csapat hamarabb találja meg az alkalmas táplálkózóhelyeket, de a többiek között az egyed is nagyobb biztonságot élvez. Ha magányosan repülő tengelic vagy kenderike kerül az éhes karvaly vagy kis sólyom elé, az biztosan utána ered, és nagy valószínűséggel el is fogja. Megszerzi zsákmányát a csapatban repülők közül is, de ilyenkor többnyire a lemaradó, öreg, beteg vagy sérült példányokat emeli ki a többi közül. Ezzel pedig a zsákmányállat fájának használ, hiszen segít biztosítani azt, hogy tavasszal mindig a fiatal, életerős példányok szaporodjanak, vigyék tovább a fajt, rakjanak tojásokat és neveljenek a fiókákat.

Schmidt Egon

Nagy kócsagok és szürke gémekek vegyes csapata

Berta Béla felvétele

hangokat hallatva támadnak, és ürülékkel, sőt kiöklendezett, félig emésztett táplálékkal is igyekeznek menekülésre bírni a betolakodót. Adott esetben a csőrüket is használják. Irodalmi adatok szerint vándorpatkányokat és a fészkek közelébe tévedő, egyébként teljesen ártalmatlan danksirályfiókákat öltek meg a koponyájukra mért csőrvágásokkal. Nem tesznek különbséget a tényleges ellenség és a rájuk nézve teljesen ártalmatlan állatok között, így megtámadják a telepek közelébe kerülő nyulakat, juhokat, házi libákat is. Érdekes megfigyeléseket végeztek Németországban, melyek szerint ha a csérpárok nagy ritkán magányosan költenek, jóval korábban kezdenek védekezni, mint telepesen fészkelő társaik. A közeledő dolmányos varjút már 500 mé-

Vadludak húzása

váltak, a sólyom átsuhant közöttük, de még ugyanazzal a lendülettel újra fölértem emelkedett, és ismét közéjük vágott. Ezúttal eredménnyel, és seregéllyel a karmaiban repült tova.

J. Artyuhin felvétele